

Юридичні науки

Шебеко Олександр Олегович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕТІНІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ

***Анотація.** Детінізація ринку праці є одним з головних завдань на шляху розвитку економіки України та захисту прав людей. Сьогодні значна кількість населення працюють неофіційно, отримують заробітну плату «в конвертах». Державна політика зайнятості зосереджена переважно на легальному секторі економіки, залишаючи поза увагою ту частину населення, діяльність якого тією чи іншою мірою не відповідає чинному законодавству.*

***Ключові слова:** детінізація, тіньова праця, тіньова заробітна плата, тінізація.*

Постановка проблеми. Важливо зазначити, що з моменту здобуття Україною незалежності, рівень тіньової праці значно зріс. Так, на 1990 рік зайнятість у тіні складала лише 2-4% населення країни. За даними статистики на 2017 рік ця позначка досягла 24,3% населення України. Неформальна праця поширена серед осіб 15-24 років та 60-70 років, зумовлена низькими стипендіями та пенсіями.

Незважаючи на те, що проблеми тінізації ринку праці порушуються в багатьох роботах вітчизняних учених, все ж її спеціальному дослідженню присвячено досить незначна кількість наукових доробок. Проте, навіть у їх доробках не прослідковується єдності щодо тлумачення, аналізу та напрямків протидії тіньової зайнятості й нелегальному ринку праці. Це підкреслює актуальність даної теми

Мета статті полягає у аналізі сучасного стану протидії нелегального ринку праці, шляхом аналізу законодавства, пов'язаних з детінізацією у сфері зайнятості населення.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання тіньових трудових відносин та напрямки їх протидії, на сьогоднішній день є неоднозначним. Вивченню причин тінізації економіки присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як: Є.А. Носова, Н.М. Краус, О.А. Голячук.

Виклад основного матеріалу. Досить довгий час в Україні гостро постає проблема легалізації трудових відносин. Частими є ситуації, коли відносини між працівниками та роботодавцями складаються з порушенням норм законодавства. Непоодинокі випадки, коли працівники не оформлені на роботу офіційно. Звичайно, роботодавцям таке положення є вигідним, адже таким чином вони ухиляються від сплати податку. Така практика набула значного поширення на малих та середніх підприємствах. Власникам таких організацій вигідно не нести відповідальності перед робітником, не встановлювати засоби соціального захисту для працівників та інше. Але чи є це вигідним для працівників? Очевидно, що ні. Офіційно не оформлена робота має низку негативних наслідків. По-перше, працівник таким чином позбавляється права на отримання пенсії чи інших соціальних гарантій. По-другу, юридичне не закріплення трудових відносин тягне за собою неможливість фактичного підтвердження розміру заробітної плати та втрату трудового стажу. Основним поштовхом, що змушує працівника погоджуватись на офіційне працевлаштування, є бажання отримати більший розмір заробітної плати, а також зберегти субсидії. Виплата заробітної плати «у конвертах» має негативні наслідки як для окремого працівника, так і для суспільства в цілому. Погоджуючись на такі умови, працівник автоматично позбавляє себе можливості на соціальний захист (основна та додаткова відпустка, виплата лікарняних, право на гарантії).

Крім того, оскільки офіційна виплата є мінімальною, працівник позбавляється гідного пенсійного забезпечення у майбутньому. Основним недоліком для робітника є відсутність захисту з боку держави, оскільки у трудових правовідносинах його права є обмеженими. Щодо роботодавця, то він не несе жодних негативних наслідків, окрім ризику застосування штрафних санкцій, які можуть бути накладені на роботодавця за порушення трудового законодавства. Третя сторона – держава, як основний гарант, втрачає значні фінансові ресурси з державного бюджету та соціальних фондів, оскільки їх наповнення напряму залежить від рівня нарахованої заробітної плати, а це, у свою чергу, нереалізовані можливості в економічній, культурній, соціальній та інших сферах суспільного життя [1].

5 вересня 2018 року Кабінету Міністрів України ухвали розпорядження № 649-р «Про заходи, спрямовані до детінізацію відносин у сфері зайнятості населення». Дане розпорядження передбачає комплекс заходів, які сприяють детінізації трудових відносин, а саме:

- 1) посилення координації органів державної влади в питаннях проведення роз'яснювальної роботи;
- 2) здійснення заходів щодо виявлення фактів застосування незадекларованої праці;
- 3) перегляд актів органів виконавчої влади та внесення змін до них з метою посилення контролю за оформленням трудових відносин.

Також слід згадати штрафи, які можуть бути накладені на роботодавця у разі порушення трудового законодавства [2].

Так, якщо роботодавцем буде здійснено фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору; оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час; виплату заробітної плати без нарахування та сплати єдиного внеску, то за такі порушення йому варто очікувати на фінансову відповідальність у розмірі 30 мінімальних зарплат щодо кожного працівника. Окрім

фінансових санкцій, за фактичний доступ працівника без трудового договору та за несвоєчасне повідомлення фіскальної служби про прийняття працівника на роботу до керівників застосовують адміністративну відповідальність у розмірі від 8 500 грн до 17 000 грн.

Висновок. Сьогодні дії держави щодо детінізації ринку праці мають позитивну динаміку. За даними Державної служби статистики кількість зайнятого населення у віці 15-70 років у I півріччі 2019 року значно зросла, порівняно з I півріччям 2018 року. Ця цифра збільшилась на 202 тис. осіб. Також можна спостерігати скорочення зайнятості працівників у тіньовому секторі протягом I півріччя 2019 року (зменшилась з 21,8% до 21,0%).

Державна політика детінізації ринку праці сприяє підвищенню ефективності захисту трудових прав людей, зменшенню застосування незадекларованої праці та посиленню дисципліни сплати податків і єдиного соціального внеску.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що подолання тіньового ринку праці можна лише методом запровадження адміністративних заходів, тобто, виконання лише контрольної функції є неможливим. Тому політику детінізації слід базувати на засадах заохочування до легалізації бізнесу, які передбачають усунення причин, що обумовлюють перехід економічних суб'єктів у тінь, в також, упередження вчинення недобросовісних дій, що носять злочинний, антигромадський характер. Варто також зауважити, що основна умова ефективності політики детінізації економіки полягає в наявності довіри суспільства до дій влади.

Література

1. Голачук О.А. «Чи дійсно так вигідна заробітна плата в «конверті» / О.А. Горлачук // Тернопільський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр: [сайт]. URL: <http://www.ndekc.te.ua/news/chi-disno-tak-vigdna-zarplata-v-konvert>.

2. Носова Є.А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання / Є.А. Носова // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. №2(6). 2013. С.110-116. URL: http://stvua.com/?wpfb_dl=18.
3. Кодекс законів про працю України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322 – VIII.
4. Розпорядження Кабінету міністрів України від 5 вересня 2018 року «Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення» № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2018-%D1%80>.
5. Краус Н.М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання: моногр. / Н.М. Краус. Полтава: Дивосвіт, 2014. 148 с.